

Nieuwsbrief

December 2021, 5de uitgave

Voorwoord

Met veel genoegen presenteren wij de 5^e nieuwsbrief van de Stichting Leerstoel Geschiedenis van de Psychiatrie. We nemen onze deelnemers en andere belangstellenden met onze nieuwsbrieven mee in het (gevoerde en voorgenomen) beleid van de stichting: onze hoogleraar, prof. dr. Joost Vijselaar, doet verslag van zijn activiteiten over de afgelopen periode, zijn lopende activiteiten en plannen voor de komende periode.

Ik maak van het voorwoord graag gebruik om hier, namens het bestuur, met gepaste trots vast te stellen, dat binnen de geestelijke gezondheidszorg het belang van de geschiedenis van deze zorg steeds duidelijker wordt onderschreven. Immers geen ontwikkeling van de zorg zelf en het noodzakelijke beleid daarom heen, zonder kennis van het verleden. Dit moge niet alleen blijken uit het feit, dat het aantal participanten van de stichting is uitgegroeid tot vijftien, maar ook dat het voortbestaan van de leerstoel op dit moment is gegarandeerd tot 1 maart 2026.

In mei 2022 zal Joost Vijselaar met emeritaat gaan. Op 28 april van het komend jaar zal een afscheidsbijeenkomst worden gehouden in Utrecht. Het proces voor de benoeming van een opvolger is inmiddels in volle gang. Zodra er meer duidelijkheid bestaat over de opvolging zal de stichting een en ander bekend maken.

Meer informatie over de leerstoel?

Wilt u meer weten over de stichting Leerstoel Geschiedenis van de Psychiatrie en de activiteiten? Of bent u wellicht geïnteresseerd in deelname?

Dan beveel ik u om te beginnen deze nieuwsbrief aan. Ook is informatie over de stichting online beschikbaar. Klik hiervoor op [leerstoel geschiedenis van de psychiatrie \(denederlandseggz.nl\)](http://leerstoelgeschiedenisvandepsychiatrie(denederlandseggz.nl)).

*Arjan Theil
voorzitter.*

Oorspronkelijk meubilair van de psychiatrische inrichting Sint Willibrord in Heiloo. Deel van de collectie van het Museum van de Geest.

De leerstoelstichting

De stichting

In de afgelopen twee jaar hebben zich in de stichting zelf belangrijke ontwikkelingen voorgedaan. Zo vond er een wisseling in de samenstelling van het bestuur plaats. Clemens Blaas en Marijke van Putten (voorzitter) namen afscheid, respectievelijk in april en december 2020. Het nieuwe bestuur bestaat sindsdien uit Arjan Theil (voorzitter, vanaf januari 2021), Jan Berndsen (penningmeester, sinds april 2020) en Alan Ralston (vanaf april 2021). Met het aantreden van de laatstgenoemde is het bestuur uitgebreid tot drie personen. Machteld Alsbach – directiesecretaris van (toen nog) GGZ Nederland - legde eind 2019 haar werkzaamheden als ambtelijk secretaris van de stichting neer. Sedertdien neemt Bob Gerzon deze functie waar, een rol die hij al eerder lang vervulde.

In januari 2020 is de stichting een fondsenwervingscampagne begonnen met verlenging leerstoel voor de periode 2021-2026 als doel. Daartoe werden de leden van de Nederlandse GGZ benaderd, waarbij een aantal GGZ bestuurders hun naam aan een comité van aanbeveling verbond.ⁱ De geslaagde actie leverde een aantal nieuwe participanten op terwijl andere instellingen hun deelname verlengden. Per ultimo 2021 nemen er zestien GGZ instellingenⁱⁱ deel aan de stichting en is er een budget van € 48.000,- per jaar beschikbaar tot maart 2026ⁱⁱⁱ. Daarmee kan de leerstoel voor die periode gecontinueerd worden. De aanstelling van hoogleraar Vijselaar kon zo ook met ingang van maart 2021 verlengd worden. Joost Vijselaar heeft aangekondigd met ingang van mei 2022 met (vervroegd) emeritaat te zullen gaan. Het bestuur van de stichting, het *Departement Geschiedenis en Kunstgeschiedenis* en de *Faculteit Geesteswetenschappen* streven naar de continuering van de leerstoel. In dat kader wordt momenteel met het UMCU overlegd. De hoop is dat in de eerste maanden van 2022 een officieel besluit tot instandhouding van de leerstoel na mei 2022 kan worden genomen en een vacature voor een hoogleraar kan worden opengesteld.

Depot van het Museum van de Geest, met onder andere speelgoed gemaakt in ateliers van psychiatrische inrichtingen.

Hoogleraar

De hoogleraar Joost Vijselaar is voor twee dagen per week in dienst van de *Universiteit Utrecht* en werkzaam bij het *Departement voor Geschiedenis en Kunstgeschiedenis*. Anders dan in vorige jaren loopt er daarnaast geen onderzoeksproject (in opdracht). Het laatste onderzoek in de reeks, over de geschiedenis van het Pieter Baan Centrum, werd in 2019 afgesloten met de publicatie van *Ter observatie opgenomen. Pieter Baan Centrum 1949-2019* (Uitgeverij Boom, Amsterdam).

Onderwijs:

Het aandeel van de hoogleraar in het onderwijs bestaat de laatste jaren voornamelijk uit de begeleiding van scripties op zowel bachelor als masterniveau. Sinds januari 2020 zijn er zeven bachelor scripties voltooid over de volgende onderwerpen:

- De rol van de sociaal psychiatrische dienst (SPD) in Utrecht ten tijde van de Duitse bezetting (in samenwerking met het NIOD).
- Het denken over pedofilie in de psychiatrie in Nederland tussen 1960 en 2000.
- Melancholie en de mechanisering van het wereldbeeld in de Nederlanden in de 17^e eeuw.
- De late onderkenning van PTSS bij de militairen van de Nederlandse VN vredesmissie in Libanon 1979-1985.
- De Spaanse griep en stereotyperingen in de Nederlandse pers (1918-1919).
- Vrouwenhulpverlening in de Nederlandse GGZ in de periode 1970-2000.
- De hervorming van het Nederlandse gevangeniswezen en de bijzondere rechtspleging in de jaren 1945-1953.

De volgende masterthesen zijn recent afgesloten:

- *Agressie en geweld in de psychiatrie: Historisch onderzoek naar de omgang met agressie en geweld, beschreven in het lesmateriaal van psychiatrisch verpleegkundigen (1960-2000).*
- *Understanding the psychopath and knowing the risk; A historical study of publications and forensic behavioral reports issued by staff of the Pieter Baan Centre between 1949 and 2015.*
- *The guardian of life and health. The creation of a welfare municipality in Amsterdam, 1919-1937. Het ontstaan van de sociale psychiatrie als aspect van de ontwikkeling van Amsterdam tot 'verzorgingsgemeente' in het Interbellum.*

Cursus geschiedenis bij de GGZ Ecademy

Van meet af aan heeft Joost Vijselaar onderwijs verzorgd voor Assistenten in Opleiding Psychiatrie binnen het *Consortium Midden Nederland*, dat de aoi opleidingen omvat van *Altrecht*, het *UMCU* en *GGZ Centraal*. Het al langer bestaande idee om dit college op het internet toegankelijk te maken heeft vorm gekregen dankzij samenwerking met de *GGZ Ecademy*. Sinds oktober 2020 is het leertraject 'Geschiedenis van de psychiatrie' zo beschikbaar voor de bij de *GGZ Ecademy* aangesloten instellingen. De leerstoel droeg zorg voor de inhoud van het college, terwijl de *GGZ Ecademy* de productie verzorgde en bekostigde. De cursus omvat negen hoofdstukken, lopend vanaf de 14^e tot en met de 21^e eeuw, waaraan een toets module is toegevoegd. De opnames van de colleges zijn gemaakt op een drietal locaties (Veldwijk, Ermelo; Reinier van Arkel, Den Bosch; Zon en Schild, Amersfoort), waarbij gebruik gemaakt is van de lokale musea. Tot nog toe hebben zo'n 170 personen van het traject gebruik gemaakt, waarover de *GGZ Ecademy* niet ontevreden is. Het leertraject is

te vinden via:

<https://ggzacademy.nl/product/geschiedenis-van-de-psychiatrie/>

Op 11 en 25 juni 2020 gaf Vijselaar een college voor de psychiaters in opleiding van *Dimence*, op de locatie *Brinkgreven* in Deventer. Voorts is het college nog twee maal gegeven in het reguliere programma van het *Consortium Midden Nederland*.

Joris Historisch, het museum van GGZ Delfland in Delft.

Onderzoek

Deinstitutionalisering

De laatste jaren zijn veel inspanningen gericht geweest op de voorbereiding en organisatie van een omvangrijker onderzoek naar de geschiedenis van de deinstitutionalisering en vermaatschappelijking in de Nederlandse GGZ sinds de jaren tachtig. De redenen daartoe zijn onder meer de andere koers die Nederland hierbij in vergelijking met veel andere landen heeft laten zien. Zo bleef de afbouw van psychiatrische bedden in Nederland achter bij de Europese trends. Voorts kan dergelijk onderzoek naar onze opvatting daadwerkelijk een zinvolle bijdrage leveren aan de actuele beleidsontwikkeling door het verschaffen van inzicht in de historische factoren en langere trends en ontwikkelingen die de deinstitutionalisering in Nederland hebben bepaald en nog bepalen. De pogingen om financiering te verwerven voor een dergelijk project hebben echter geen succes gehad, waarbij de tijdsomstandigheden en de voorwaarden

waaronder sommige fondsen middelen beschikbaar stellen een rol hebben gespeeld. Bij het vooronderzoek ten behoeve van het project is evenwel veel kennis en inzicht verworven. Die zullen op zeker twee manieren worden aangewend: in de eerste plaats voor de totstandkoming van het boek over de geschiedenis van de psychiatrische inrichting (zie hieronder) en in de tweede plaats zullen de ontwikkelde ideeën en kennis overgedragen worden aan de nieuwe hoogleraar met de bedoeling het onderzoek in de toekomst alsnog te realiseren. De stichting blijft immers hechten aan de uitvoering van het bedoelde onderzoek.

Als onderdeel van het vooronderzoek heeft een stagiair van de master wetenschapsgeschiedenis een inventarisatie gemaakt van de buitenlandse invloeden op de deïstitutionalisering in Nederland in de jaren zeventig en tachtig vanuit onder andere Italië. Daartoe zijn het *Maandblad Geestelijke volksgezondheid* (MGv) en *Tijdschrift voor Psychiatrie* bekeken.

Bed met dwangzeil in het museum van de Reinier van Arkel groep in Den Bosch.

Voorts zal de Canadese historica Megan Davies als senior fellow van het *Descartes Centre* voor Wetenschapsgeschiedenis van de UU in het najaar van 2022 gedurende drie

maanden een oral history project uitvoeren naar de ervaringen van cliënten met de deïstitutionalisering. Dat gebeurt naar voorbeeld van het Canadese project *After the Asylum/ Après l'asile*. Bijzonder aan de Canadese aanpak, die zij hier zal introduceren, zijn onder meer de actieve betrokkenheid van de participanten bij de sturing van het onderzoek en het werken met 'memory pieces' waarbij de deelnemers in een zelfgekozen medium (tekening, video, tekst etc.) hun ervaringen met de deïstitutionalisering weergeven en toegankelijk maken. De resultaten van het project – waaronder de interviews – zullen onderdeel uit gaan maken van de Canadese website die daarmee internationaal van opzet zal worden: <https://madnesscanada.com/>

Kees Trimbos en afstandsmoeders

Van het Trimbos-instituut kwam in juni 2020 het verzoek om een kort onderzoek te doen naar de rol die prof. dr. C.J.B.J. (Kees) Trimbos in de jaren vijftig en zestig speelde in de discussie en het beleid rond het afstaan van kinderen door ongehuwde moeders. Dit thema is de laatste jaren op de politieke agenda komen te staan en onderwerp van een groot onderzoek van het Verwey-Jonker Instituut in opdracht van het WODC^{iv}. Het bedoelde onderzoek voor het Trimbos-instituut wilde een nauwkeurig inzicht geven in de ideeën en invloed van Kees Trimbos op dit gebied.

Trimbos blijkt als een erkend deskundige een aandeel te hebben gehad in het brede debat tussen voor- en tegenstanders van het doen van afstand. Hij was mede op grond van internationaal onderzoek (o.a. van Bowlby) en zijn eigen praktijkervaring onder bepaalde voorwaarden voorstander van het doen van afstand met het oog op de betere ontwikkelingskansen en de geestelijke gezondheid van het kind. Hij stond afwijzend tegenover dwang in deze.

De bevindingen van onderzoek zijn kort samengevat op de website van het *Trimbos-instituut*: <https://www.trimbos.nl/over-trimbos#sub10743>

Geschiedenis van hersenonderzoek

De commissie 'Hoofdzaken', een gezamenlijk initiatief van de Hersenstichting, MIND en ZonMw, wil de komende jaren duurzame investeringen stimuleren in samenhangend en breed hersenonderzoek, waaronder eveneens onderzoek op het vlak van de psychiatrie wordt geschaard (<https://www.hoofdzaken.net/>). Men wilde in dat kader graag een overzicht hebben van de belangrijkste ontwikkelingen in de laatste decennia op het terrein van het Nederlandse hersenonderzoek in internationale context. Het doel daarvan was om duidelijk te maken dat het nu het moment is om te komen tot een grotere synergie op dit brede domein. In nauw overleg met Joost Vijselaar werd daartoe als onderzoeker de medisch historicus Dr. Leo van Bergen aangetrokken. In september 2020 voltooide Van Bergen een uitgebreid verslag over zijn bevindingen. Joost Vijselaar was mede verantwoordelijk voor deze studie.

Geschiedenis van het Trimbos-instituut

Op initiatief van Em. Prof. Dr. Tom van der Grinten (o.a. oud-directeur van het *Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid*) en Joost Vijselaar is de afgelopen tijd met de Raad van Bestuur van het *Trimbos-instituut* gesproken over de mogelijkheid om de geschiedenis van het instituut te schrijven in het kader van het vijftigjarig bestaan van het Trimbos-instituut en haar voorganger het Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid, dat in 1972 opgericht werd. Van der Grinten en Vijselaar schreven daartoe een onderzoeksvoorstel. Hoezeer het bestuur ook voor dat plan voelde, de financiering ervan bleek uiteindelijk helaas niet haalbaar.

Vijselaar blijft wel als adviseur betrokken bij de mogelijke overdracht van het archief van o.a. het *NcGv* aan het Nationaal Archief.

Promoties

De afgelopen jaren heeft drs. Max van der Linden (neuropsycholoog verbonden aan de UvA) promotieonderzoek gedaan naar de geschiedenis van de diepe hersenstimulatie in de 20^e eeuw. Naar verwachting zal de verdediging van het proefschrift volgend jaar kunnen plaatsvinden.

Entree van het Museum van de Geest na de recente verbouwing.

Boek geschiedenis van de inrichting

Al ruim veertig jaar houdt de huidige hoogleraar - Joost Vijselaar - zich bezig met de geschiedenis van de (Nederlandse) psychiatrie. In die tijd heeft hij over alle fases in de ontwikkeling van de (praktijk van de) psychiatrie vanaf ongeveer 1780 geschreven en verschillende tentoonstellingen (mee) georganiseerd. Vijselaar hoopt zijn kennis en inzicht samen te brengen in een toegankelijk, geïllustreerd boek over de geschiedenis van de Nederlandse krankzinnigenzorg vanaf de 15e eeuw tot nu. Daarin kan een verdiepte analyse en reflectie plaatsvinden, door onder meer het aanwijzen van langere lijnen en van blijvende karakteristieken en kenmerken van de zorg. Het biedt ook ruimte voor een bezinning op de aard en betekenis van de psychiatrie in de afgelopen eeuwen.

Het onderwerp van het boek is de institutionele zorg voor psychiatrische patiënten, vanaf de dol- en gasthuizen uit de vijftiende tot en met de achttiende eeuw, via de psychiatrische inrichting ontstaan aan het begin van de negentiende eeuw, tot en met de deinstitutionalisering en de vermaatschappelijking van de zorg vandaag de dag. Centraal in het boek staan de mensen die lijden aan ernstige psychiatrische aandoeningen (EPA), de groep die traditioneel te maken kreeg met de zorg in intramurale psychiatrische instellingen.

Vooralsnog zal de studie chronologisch in een negental periodes worden geordend. In de hoofdstukken komen telkens vaste thema's aan de orde, zoals de aard van de patiënten, de zorg in de samenleving, de aard van de institutionele voorzieningen, het regime en de behandeling daarbinnen, en de positie van de zorg in een bredere maatschappelijke context. Het wordt bij voorkeur een ruim geïllustreerd boek, met een selectie van schilderijen, tekeningen, foto's, en afbeeldingen van gebouwen en voorwerpen.

Inmiddels heeft het Prins Bernhard Cultuur Fonds een financiële bijdrage van € 5.000,- aan het boek toegezegd. Uitgeverij Boom is bereid om het uit te geven. Momenteel doet Vijselaar voorbereidend onderzoek voor het eerste hoofdstuk dat de periode van de dolhuizen tussen 1400 en 1800 behandelt. Daarnaast werkt hij de grotere structuur en visie van het boek uit.

De expositie van Lentis Erfgoed in Zuidlaren

Historisch erfgoed

Nederland beschikt in vergelijking met buitenland over een omvangrijk en rijkgeschakeerd historisch erfgoed van psychiatrie en de geestelijke gezondheidszorg in vorm van archieven, bibliotheken, museale collecties en architectuur, merendeels ontstaan binnen de vroegere psychiatrische ziekenhuizen. Al in de jaren zeventig van de vorige eeuw is daar aandacht voor ontstaan en is het voorwerp van landelijke zorg geworden. Het erfgoed is destijds al een eerste maal in kaart gebracht en al veelvuldig gebruikt, bijvoorbeeld voor tentoonstellingen, onderzoek en publicaties. Het in 2005 als *Museum van de Psychiatrie* geopende *Dolhuys*, nu het *Museum van de Geest*, in Haarlem is mede de culminatie van die ontwikkeling als de erfgoed instelling voor de sector.

De laatste jaren is de zorg daarvoor op sommige punten verslapt en dreigt erfgoed te verdwijnen dan wel ontoegankelijk te worden en onbenut te blijven. Zo zijn er een aantal kleine musea van psychiatrische instellingen gesloten en is het onder invloed van de nieuwe wetgeving op het terrein van privacy- en gezondheidszorg een eind gekomen aan de overdracht van patiëntendossiers aan openbare archief bewaarplaatsen. Dossiers worden na een vaste bewaartermijn vernietigd, waarmee waardevolle historische informatie verloren gaat.

De hoogleraar en de stichting willen onder andere via een notitie een voorzet geven tot een inventarisatie van de stand van zaken met betrekking tot het erfgoed, de urgentie bepleiten van actie op een aantal knelpunten en mogelijke wegen suggereren voor een verbetering van de situatie. Waar het gaat om het behoud van patiëntendossiers wordt daarbij samengewerkt met het academische netwerk voor medische geschiedenis *History, Health and Healing* van het Huizinga Instituut voor Cultuurgeschiedenis. Dat netwerk heeft inmiddels een subsidie verworven voor het doen van vooronderzoek.

In deze nieuwsbrief zijn foto's (van o.a. Willem Oosterbaan en Bob Gerzon) opgenomen van een aantal musea en collecties van de Nederlandse GGZ.

Advisering/Diversen

Joost Vijselaar is dit jaar betrokken bij verschillende activiteiten rond het honderd vijftigjarig jubileum van de *Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie*, die in 1871 als eerste specialistenvereniging in Nederland gesticht is. Zo adviseerde hij inzake een reeks van interviews met historici in het blad *De Psychiater* en bij de tijdslijn over de geschiedenis van de psychiatrie die door Alan Ralston wordt samengesteld op de website van de vereniging (<https://www.nvvp.net/jubileum/historie>).

Verder trad hij op tijdens de jubileumbijeenkomst van de NVvP op 17 november 2021 in de 'talkshow' *Psyence Live* die deels aan het verleden was gewijd. Tot slot sprak hij bij een studiedag op 1 november in het *Singer Museum*, die ook in het teken stond van het NVvP jubileum.

Vijselaar maakt deel uit van de wetenschappelijke begeleidingscommissie van het NIOD onderzoeksproject *Instellingen onder druk. Instellingen voor psychiatrische patiënten en verstandelijk beperkten in bezet Nederland*, naar de omvang en de oorzaken van het hoge sterftecijfer in de psychiatrische inrichtingen en de verstandelijk gehandicaptenzorg tijdens de Tweede Wereldoorlog, dat in opdracht van de *Stichting Vergeten slachtoffers* wordt uitgevoerd door het NIOD.

Voorts neemt hij deel aan een begeleiding van het nieuwe boek dat Petra Hunsche in opdracht van *Lister* en *Het Dolhuys* schrijft over de geschiedenis van de cliëntenbeweging in de psychiatrie vanaf 2000 als vervolg op haar boek *De strijdbare patiënt* en de Canon Cliëntenbeweging GGZ:

https://www.canonsociaalwerk.eu/nl_cbg/index.php

Hij is eveneens lid van de begeleidingscommissie van de biografie die prof. dr. Marit Monteiro (hoogleraar religiestudies Radboud Universiteit) schrijft over de katholieke psychiater Dr. Anna Terruwe (1911-2003).

En er kwamen de laatste tijd bovendien veel vragen om informatie en advies:

- Dr. Jos ten Berge, Onderzoeksgroep Kunstgeschiedenis van de VU: over tekeningen van psychiatrische patiënten uit de late negentiende eeuw.
- De illustrator/kinderboekenschrijfster Joke Eikenaar rond een voorgenomen boek over haar overgrootvader die op latere leeftijd rond 1910 psychiatrisch verpleegkundige werd.
- Programmamaakster Mirjam van Biemen naar aanleiding van een boek over haar moeder, die in de jaren zeventig opgenomen is in de Ursula kliniek te Wassenaar.
- Veronique Achaoui en Elsbeth Bosma van de Stichting Rescaled over het streven naar kleinschalige gevangenissen.
- De biograaf Nico Keuning over de dichter Jan Hanlo en zijn mogelijke castratie.
- De historicus en schrijfster Anne-Goaitske Breteler over onderzoek naar de positie van psychiatrische patiënten in de plattelandsgemeenschap vanaf de middeleeuwen.
- De cineaste Hanna van Tassel in het kader van een documentaire over de opname van Vincent van Gogh in een Frans krankzinnigengesticht.
- De Amerikaanse Joan Snyder Fernandez over de opname van vrouwen in Nederlandse inrichtingen rond 1900.

- Timo Houtekamer: advies over een onderzoeksvoorstel waarmee hij een promotieplek aan de European University Institute verwierf.
- Psycholoog en schrijver/journalist Ranne Hovius in verband met familieonderzoek.
- Maite Karssenbergh naar aanleiding van een biografie over de publiciste Geertruida Kapteyn-Muysken.
- Neerlandicus Lieneke Frerichs in verband met haar onderzoek voor een biografie van Nescio.
- Schrijver/historica en dichtster Hagar Peeters ten aanzien van mogelijk toekomstig onderzoek.
- Adviezen voor een catalogus over de krankzinnigentekeningen van Jan van Herwijnen (1920) bij een tentoonstelling daarvan in het *Museum More* in Gorssel.
- Marleen Barth, voormalig voorzitter GGZ Nederland, over haar onderzoek naar de ontwikkeling van zorg- en dwangwetgeving.
- Cobie Groenendijk en Ben Reusink over de positie van de psychiatrie (NVvP en psychiaters) ten aanzien van gender- en seksuele minderheden (in het kader van het jubileum van de NVvP).

ⁱ Jacobine Geel, voorzitter van de Nederlandse ggz tot 1 september 2021, thans voorzitter College voor de Rechten van de Mens; Nelleke de Koning, raad van bestuur De Bascule en Spirit Jeugdhulp kinder- en jeugdpsychiater; Elnathan Prinsen, voorzitter Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie, psychiater; Ineke van Hooff, raad van bestuur Kwintes; Douwe van Riet, voorzitter raad van bestuur bij HVO-Querido.

ⁱⁱ Kwintes, GGZ Breburg, GGZ Noord Holland Noord, HVO Querido, Emergis, GGZ Friesland,

Lister, Arkin, Accare, Lentis, GGZ Centraal, GGNet, Leviaan, Trimbos instituut, GGZ Delfland en Centrum voor Transculturele Psychiatrie Veldzicht.

ⁱⁱⁱ Instellingen die belangstelling hebben participant van de stichting te worden kunnen contact opnemen met Bob Gerzon,

bgerzon@denederlandseggz.nl

^{iv} Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum, Ministerie van Justitie en Veiligheid.